

NAR

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

Janina

zaterdag 7 mei 2016

Pagina 4&5

**Roman over oorlogsjeugd
Janina de Marchena-Katz**

Boek over oorlogsjeugd Janina de Marchena-Katz

‘Wat er toen gebeurd is,

De winkel Janina is een vertrouwd beeld in de Madurostraat. Minder bekend is het verhaal van de vrouw achter de winkel, de Pools-joodse Janina de Marchena-Katz die na de Tweede Wereldoorlog op Curaçao kwam wonen. Ze was pas zeven jaar toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak en in de oorlogsjaren werden al haar familieleden vermoord door de nazi's. Ze overleefde door te vluchten, maar nergens was ze veilig. Jeannette van Ditzhuijzen en Marjan Brouwers tekenden haar verhaal op. Het boek 'Ren, Janina, ren' wordt aanstaande maandag gepresenteerd, op de dag dat Janina 84 jaar wordt. "Wat er toen gebeurd is, mag nooit vergeten worden."

Tekst: **Judice Ledeboer** Foto's: **Ken Wong**

De Napa interviewde Janina de Marchena-Katz in haar winkel in de Madurostraat samen met Karen Katz, Janina's dochter die het gehele proces van het boek namens haar moeder begeleidde. Haar verdriet over alles dat ze heeft meegemaakt zit er nog steeds en af en toe pinkt Janina een traantje weg als ze over haar oorlogservaringen praat.

Janina heeft altijd over haar ervaringen in de oorlog gesproken en kreeg vaak te horen dat ze er een boek over moest schrijven. Het kwam er niet van, maar nu ze ouder wordt vond ze het tijd om haar verhaal op te laten schrijven. "Het moest een keer gebeuren", zegt ze. "Want anders vergeet iedereen het. Ik ook, want ik word ook ouder. Ik vind het belangrijk voor mijn kinderen en kleinkinderen. Het is een boek voor mijn nakomelingen en voor veel meer mensen. Het is goed dat men weet wat er toen in Europa is gebeurd. Voor degenen die overgebleven zijn is het altijd heel moeilijk geweest."

De Napa sprak ook met Jeannette van Ditzhuijzen die het boek samen met Marjan Brouwers heeft geschreven. Het schrijversduo had gesprekken met Janina en onderzocht de achtergronden van haar aangrijpende verhaal. Ze deden onderzoek naar haar verleden en familie. Bijna alle personen in het boek hebben echt geleefd. In het boek zijn een stamboom van Janina's familie en diverse foto's opgenomen.

Van Ditzhuijzen heeft Janina een paar keer uitvoerig gesproken, maar Brouwers kent haar niet persoonlijk. De twee schrijfsters vullen elkaar perfect aan. Van Ditzhuijzen: "Marjan is romanschrijver. We werken al 22 jaar

samen. Het was goed dat Marjan Janina nooit persoonlijk heeft ontmoet, omdat ze door de verhalen van Janina in de geest van Janina als kind kon blijven zitten." Het boek is een roman en daar is bewust voor gekozen. Van Ditzhuijzen zegt met nadruk dat het geen geschiedenisboek is, hoewel dat wat er in die tijd in dat deel van de wereld gebeurde een deel van de Europese geschiedenis is. Feiten en fictie lopen in het boek door elkaar heen. Het boek is wel meer op feiten dan op fictie gebaseerd. En de fictie is ook weer gebaseerd op feiten die zich in die tijd afspeelden.

Er wordt in het boek bijvoorbeeld geschreven dat vrouwen in kamp Kamionki, waar Janina ook zat, sokken moesten breien. Dat was niet iets dat Janina zich herinnerde, maar die informatie haalden de schrijfsters uit literatuur over kamp Kamionki en daarin staat beschreven dat de vrouwen sokken moesten breien. In het boek komen ook veel namen voor. Van Ditzhuijzen: "Daarom hebben we die stamboom in het begin van het boek geplaatst. Alle namen zijn echt. Deze mensen zijn allemaal vermoord. Door hun namen te gebruiken geef je hen het leven terug."

Toen Janina haar verhaal vertelde was het duidelijk dat de ervaringen die haar het meest hadden geraakt goed door haar zijn onthouden. Vooral de contacten met haar broer Bumek staan in haar geheugen gegrift als ware het gisteren. Er waren ook ervaringen waar ze zich niets meer van kon herinneren. Soms kwamen er delen terug als er werd doorgevraagd, maar die verdampen ook weer. Van Ditzhuijzen: "Als Janina in detail over haar ervaringen sprak was

Janina de Marchena-Katz.

dat vaak heel emotioneel."

Emotioneel proces

Met alles dat het schrijversduo verzamelde gingen ze aan de slag. Als er een deel geschreven was stuurden ze het op naar Janina en haar dochter Karen. "Als er weer iets binnenkwam dan las ik dat aan mijn moeder voor", vertelt Karen. Ze krijgt tranen in haar ogen als ze het vertelt. "Het was een emotioneel proces", zegt ze. En dan glimlacht ze weer. "Ik kende die verhalen natuurlijk al. Maar als je het zo op schrift ziet staan, dan komt het heel dichtbij. Het is zo fijn dat het boek er nu is." Het boek is prachtig geschreven. Makkelijk te lezen. Het is alsof je er zelf bij bent. Alsof je op de schouder van Janina meelift. Er wordt niet beschreven hoe ze zich voelde op bepaalde momenten, maar als lezer voel je wel iets. Verdriet en soms woede en veel onrecht. Sommige gebeurtenissen zijn rauw beschreven, maar zo wa-

ren de situaties in die tijd ook en dat moet gezegd worden. Rauw, meedogenloos, zonder enige vorm van empathie. De plekken die beschreven zijn zie je voor je, zoals het straatje waar Janina doorheen rent omdat ze moet vluchten voor de nazi's en de kast waarin ze 'verstopt' werd.

Curaçao is mijn thuis

Janina de Marchena-Katz woont al sinds 1948 op het eiland. "Curaçao is goed voor me. De mensen zijn aardig. Curaçao is mijn thuis. Ik heb altijd hard gewerkt om iets op te bouwen voor mijn kinderen", vertelt Janina terwijl we achter in de winkel in de Madurostraat zitten met uitzicht op de barkjes waar de groenten en fruit kleur geven aan de bewolkte dag. Janina wijst naar de kooplui die het fruit proberen te verkopen. "Die mensen werken ook altijd hard", zegt ze. "En ze moeten daar ook slapen." Ze schudt met haar hoofd.

mag nooit vergeten worden'

Ze weet wat het is om niet in een lekker bed te slapen, want tijdens haar vlucht, op zoek naar een veilige plek, sliep ze op de grond in de natuur en op een harde matras in een donkere kast.

Janina Katz is in Chorostków, in Galicië, geboren. Hier woonden vanouds veel Oekraïeners. Het was een deel van Polen. Haar kinderjaren waren liefdevol en Janina groeide op met de joodse gebruiken en rituelen, die ze later ook aan haar kinderen en kleinkinderen leerde. Niet alleen omdat het bij haar joodse geloof hoorde, maar ook omdat het haar doet denken aan haar kindertijd toen haar leven nog veilig was. Vanaf 1935 nam het antisemitisme met geweldsuitbarstingen tegen de joden weer toe en werd het leven voor de joodse bevolking met de dag grimmiger.

In Polen was geen toekomst meer voor de joden. De tijden waren onzekerder dan ooit. De familie van Janina droomde ervan om naar Curaçao te gaan. De broer van haar moeder, oom Morris, woonde er al

jaren en had het er goed. Hij was daar terechtgekomen via Cuba, waar hij handel deed, maar op Curaçao werden geen invoerrechten geheven op geïmporteerde goederen en is hij vanuit Curaçao handel gaan doen.

De oudste broer van Janina, Chaskel, wilde al in 1930 naar Curaçao, maar hij stierf, samen met hun tante, de vrouw van oom Morris, en hun nichtje Jenia in Genua waar ze in een landverhuizershotel zaten voordat ze de grote oversteek naar het zonnige eiland zouden maken. Het gebouw waar zij verbleven stortte in. De dood van haar oudste zoon zou de moeder van Janina, Bertha, altijd blijven achtervolgen. Zij zag het niet zitten dat er meer kinderen naar Curaçao zouden vertrekken. Ze wilde haar kinderen bij elkaar houden, maar de oorlog verstoorde haar wens op een brute manier.

Janina was nog klein toen de onrust begon, maar er ontging haar niets. Ze hoorde en zag alles. Ze was gek op haar oma, de moeder van haar moeder

en herinnert zich haar oma nog goed. "Dan kroop ik bij mijn oma op de matras en dan zei mijn oma: je bent zo lekker warm. Het was daar koud, weet je." Het leven voor Janina was als jongste van het gezin zorgeloos. Ze werd overal bij betrokken, stelde veel vragen en mocht overal aan meedoen. Ze genoot van het samenzijn met de familie. Ze heeft echter van alles en iedereen afscheid moeten nemen. Keer op keer.

Een nichtje waar ze veel om gaf vertrok naar het Caribisch gebied. In het boek staat: "...Janina was dagenlang ontoestbaar geweest. Dat haar grote nicht zomaar uit haar leven was verdwenen kon ze niet begrijpen." Janina was dol op haar broer Bumek die ruim dertien jaar ouder was. Haar meest heldere herinneringen hebben met hem te maken. Ze wist tot in detail te vertellen hoe heftig het afscheid was toen hij werd meegenomen door de Russen en naar kamp Kamionki werd gebracht. "...Bumek, Bumek, kom terug!", gilte Janina in de verte. Later zou Janina ook

in het kamp terechtkomen, dicht bij haar broer en ze herinnert zich goed dat hij iedere avond even bij haar kwam.

Veel details over het kamp hebben de schrijfsters gelezen in het boek van Sam Halpern met wie Bumek in het kamp zat. "Zij waren als broers", zegt Janina als de naam van Sam valt. Sam heeft de oorlog overleefd en is later in Amerika gaan wonen. Hij schreef een boek over zijn leven, waarin hij ook over zijn vriend Bumek en diens zusje, Janina, schrijft. Zo kwamen de schrijfsters er achter hoeveel Bumek voor zijn zusje wilde doen, omdat hij voor haar wilde zorgen, want ze moest de oorlog overleven. Hij zei: "...Janina, je moet hier blijven. Je moet overleven, want als tata terugkomt uit Siberië heeft hij niemand meer. Alleen jou. Doe het voor hem."

Janina's hele familie is in de oorlog gestorven. Er zijn wel familieleden van de kant van haar moeder die nog leven. Die waren al voordat de oorlog uitbrak naar de Verenigde Staten en Israël vertrokken,

waar hun nakomelingen tot op de dag van vandaag wonen. Janina heeft nog steeds contact met hen.

Terug naar plek

Vele jaren later is Janina een keer teruggegaan naar de plek waar ze woonde met haar ouders, broers en zusjes. Haar tweede echtgenoot wilde dat zij terug zou gaan naar die plek. Janina zegt hierover: "Ik zei tegen hem: er is niets te zien. En zo was dat ook. Alles was weg. Er was niets meer." Ze zegt het zacht. Wat ze voelt zegt ze niet, maar de tranen in haar ogen zeggen genoeg. Ze haalt haar schouders op en zegt dan weer: "Er was niets meer. Alles was weg." Aan het eind van het gesprek zegt Janina: "Het verdriet blijft altijd. Ik huil nog steeds om het verdriet. Ik ben blij dat mijn kinderen mijn levensverhaal weten en nu weet iedereen het. Het mag nooit vergeten worden."

De roman verschijnt in het Nederlands en Engels en ligt vanaf dinsdag in de boekwinkels.